

Алалія

ПОНЯТТЯ

- Термін "алалія" перекладається як "відсутність мовлення" і був введений не відразу. До цього використали поняття «слухонімота», «вроджена афазія», «конституційна затримка мовлення», "онтогенетична афазія", "дитяча афазія".
- Чому пішли від терміна "афазія" цілком зрозуміло.
- Зараз нерідке явище інсульту, травми, інтоксикації у дошкільному віці, тому про дитячу афазію можна говорити саме як про розпад мовлення.

- До цього дня алалія розглядається як системне порушення мовлення внаслідок органічного ураження мозкових структур у внутрішньоутробному або ранньому доречному періоді розвитку у дитини збереженим слухом і збереженими інтелектуальними передумовами (про це ще поговоримо трохи пізніше).
- Існує три підходи до розгляду механізмів порушення при алалії:
 - ▪ Сенсомоторний підхід
 - ▪ Психологічний
 - ▪ Лінгвістичний або мовний

Сенсомоторний підхід

- передбачає порушення обробки слухового сигналу та моторноговідповіді.
- У цьому випадку сенсорну алалію пов'язують із нерозумінням мовлення внаслідок порушення диференціації звуків мови (порушення фонематичного сприйняття), а моторну алалію з точки зору порушення моторного планування мовл. акта (порушення праксису артикуляції).
- Ці порушення якраз пов'язані з центрами Брока та Верніке.

- Незважаючи на те, що сучасні неврологи та нейрофізіологи дотримуються точки зору про те, що ці центри формуються набагато пізніше, ми припускаємо, що порушення локалізується у місцях, які у майбутньому набудуть чіткої локалізації та своїх функцій.
- Порівняємо алалії цього підходу з афазіями, коли чітко зрозуміла локалізація порушень. Еферентна моторна та аферентна афазії чітко повторюють механізм порушення при сенсомоторному підході до алалії. У цій класифікації алалія має схожу назву:
 - Слухова мовленнєва агнозія
 - Артикуляційна диспраксія
- На відміну від дорослих, діти частіше мають обидва порушення (з домінування одного чи іншого).
- Це пояснює те, що функції залежать один від одного та знаходяться у дітей у стадії формування.

Психологічний підхід

- Порушення мовленнєвого розвитку в наслідок порушення пам'яті, уваги, мислення

! Суперечить базовому визначенню алалії

Порушення мовленнєвого розвитку в наслідок несприятливих соціальних факторів

- Які соціальні фактори можуть негативно вплинути на розвиток мовлення?

Відповідь:

- Пед. занедбаність
- Гіперопіка
- Порушення прив'язаності та сепарації
- Госпіталізм
- Білінгвізм
- Ці фактори виключають органічне ураження ЦНС, а порушення спричиняють лише на функціональному рівні.
- Деякі дослідження підтверджують незворотній характер становлення функції при відсутності своєчасної допомоги.

Мовний (психолінгвістичний) підхід

- Розглядає процеси породження мовлення та її сприймання.
- Передбачає асоційовану роботу операцій мислення та інших психічних функцій.

Міні-висновок

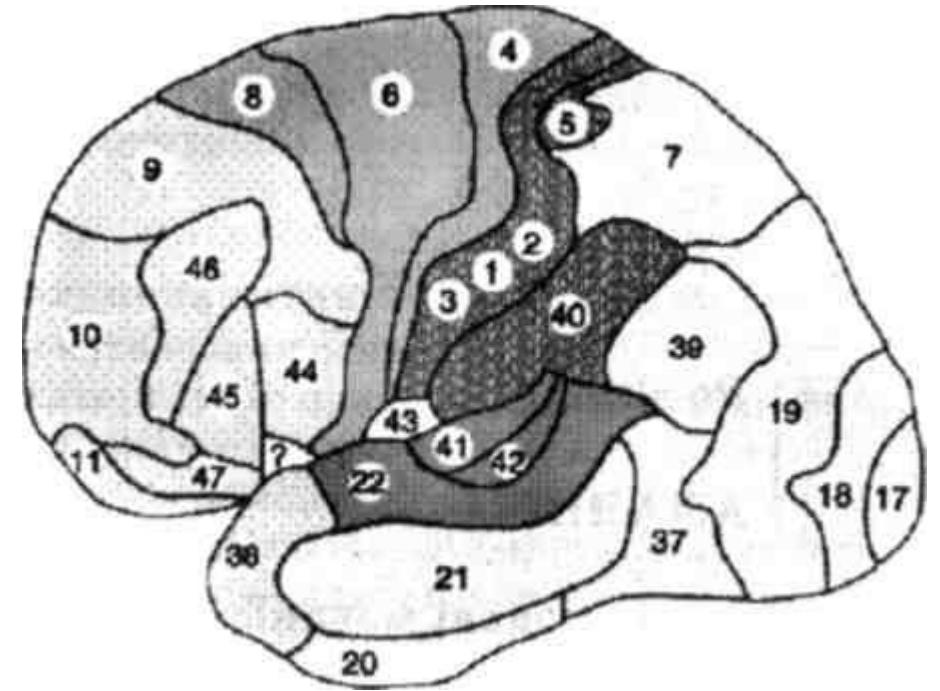
Три різних підходи мають

- різні механізми
- різні порушення
- як наслідок, передбачають різні корекційні маршрути

- Чому не можна такий великий симптомокомплекс поділити на різні порушення?
- Невідомо.
- На думку Корнєва В.М. та ін., асфікція новонароджених призводить до відмирання клітин третинних полів головного мозку. Ця зона є найбільш молодого у філогенезі ЦНС.
- За що відповідають третинні поля г.м.?

Третинні поля

- Полімодальні асоційовані зони, що відповідають за ВПФ, зокрема мовлення.
- Не окремих функцій моторного виконання, або слухового сприймання мовлення, а за формування мовлення як символу та системи.
- Це ще раз підтверджує, що потрібно відмежовувати сенсомоторні порушення від мовних.

Отже,

- Розглядаємо алалію як порушення засвоєння системи мови в наслідок органічного ураження мозкових структур.

Види алалії

Наразі у більшості навчально-методичних посібників з логопедії виділяють три форми алалії:

- ▪ моторну
- ▪ сенсорну
- ▪ сенсомоторну (змішану)

- Парадокс у тому, що при читанні (наприклад, підручник за редакцією Філічевої Т. Б.) при описі моторної алалії ви можете зустріти фразу:
- «... сучасні уявлення про мовлення як про багаторівневу діяльність показують, що провідними при алалії є мовні порушення, ЩО НЕ ПОЯСНЮЮТЬСЯ МОТОРНОЮ НЕДОСТАТНІСТЮ».
- Ця думка і підтверджує підхід до алалії як мовного порушення.
- Але на наступній сторінці починається опис порушень складової структури слова ще через одну сторінку - кінестетичної апраксії та несформованості моторних функцій.
- Все це підводиться до двох видів моторної алалії:
 - ▪ аферентної
 - ▪ еферентної
- ✓ Виділення цих видів моторної алалії ґрунтується на руховому симптомі.

- Куди віднести дітей, у яких порушена лексико-граматична сторона мовлення без диспрактичного компонента?
- Питання риторичне –
- Наголосимо, що таких дітей небагато, але вони є і вимагають окремого корекційного підходу.
- Якщо в медицині відкривають рідкісне захворювання, його описують разом з протоколом лікування, а не вписують як симптом іншого порушення.

У традиційному підході сенсорна алалія

- Розглядається як виключно нерозуміння мовлення, що пов'язане з порушенням фонематичного сприймання.
- При цьому згадується порушення аналітико-синтетичної діяльності у контексті неможливості пов'язати звукову оболонку з предметом, який вона позначає, як наслідок порушення обробки звукового сигналу.
- Безперечно, бо дитина неправильно, не завжди однаково обробляє звуковий сигнал, тому не може зіставити його з предметом.
- Однак, можливий інший варіант – дитина правильно обробляє звуковий сигнал, проте, не може зіставити його з предметом. Це стає можливим коли, ураження зачіпає тільки третинні поля, а вторинні – збережені.

Сенсомоторна алалія

- Описана як порушення експресивного та імпресивного мовлення у наслідок ушкодження кінестетичних відчуттів, що викликає недостатність диференціації звуків.
- Проте, відомо, що артикуляція базується на слуховому образі, а не навпаки.
- *Знову підтвердження концепція щодо порушення гнозису та праксису.*
- *Отже, недоліком цієї класифікації є те, що в ній йдеться про диспраксію та агнозію.*

Притримуємося думки Орфінської В.К. про поділ алалії на :

- Мовну алалію – нездатність дитини виокремити з мовлення дорослих правил мови, що необхідні для використання
- Гностичної та апраксичної алалії, що обумовлені мовленнєвою слуховою агнозією та артикуляційною диспраксією (що наразі виділені в окремі мовленнєві порушення)

Притримуємося думки Соботович Є.Ф. про поділ алалії за типами:

1. З ведучим відхиленням лінгвістичного компонента :

- переважає недолік семантичної ланки
- пошкоджені загальноопераційні механізми розвитку психіки
- порушені операцій кодування та декодування

2. З первинним порушенням фонологічного компонента :

- зумовлені ураженням рецептивного мовленнєвого механізму

Форми: зниження слухової чутливості

гностичного рівня (акустична сенсорна алалія)

перцептивного рівня (мовленнєва сенсорна алалія)

Притримуємося думки Соботович Є.Ф. про поділ алалії за типами:

3. З порушенням лінгвістичного і комунікативного компонентів при ушкодженні механізму продукування мовлення

- мовні форми експресивної алалії :

- Синтагматична
- Парадигматична

- апраксічні форми експресивної алалії :

- Кінетична апраксія
- Кінестетична апраксія

Висновок

Виділяємо 2 форми алалії

- **Моторна – незасвоєння норм рідної мови**
- **Сенсорна – нерозуміння мовлення у наслідок неможливості поєднати звукову оболонку слова та смислове навантаження. Зокрема нерозуміння частин слів, що беруть участь у словоутворенні.**

Поля, зоны, блоки

Блоки

- Головний мозок ділиться на функціональні блоки (Лурія А.Р.).
- Завдання:
- Співвіднесіть блоки мозку зі своїми функціями.

А) 1 блок мозку
Б) 2 блок мозку
В) 3 блок мозку

1) Програмування, регулювання та контроль
2) Енергетичний
3) Прийом, перероблення та зберігання сенсорної інформації

Блоки

- До **першого блоку мозку** належить стовбур і всі підкіркові структури.
- Цей блок відповідає за регуляцію тону, рівень неспання, вся мимовільна регуляція).
- Щоб дитині розвиватися, зокрема опанувати мову, вона повинна бути в оптимальних умовах неспання.
- Якщо у висновку нейропсихолога ми бачимо фрази «порушення у першому блоці мозку» або «порушення в енергетичному блоці», то ми можемо зробити висновок про те, що дитина швидко втомлюватиметься і, як наслідок, матиме труднощі в утриманні та концентрації уваги.

Блоки

- Другий блок мозку містить слуховий, зоровий та шкірно-кінестетичний аналізатори.
- Співвіднесіть аналізатори та анатомічну локалізацію.

А) зоровий

Б) слуховий

В) шкірно-кінестетичний

1) потиличні відділи кори

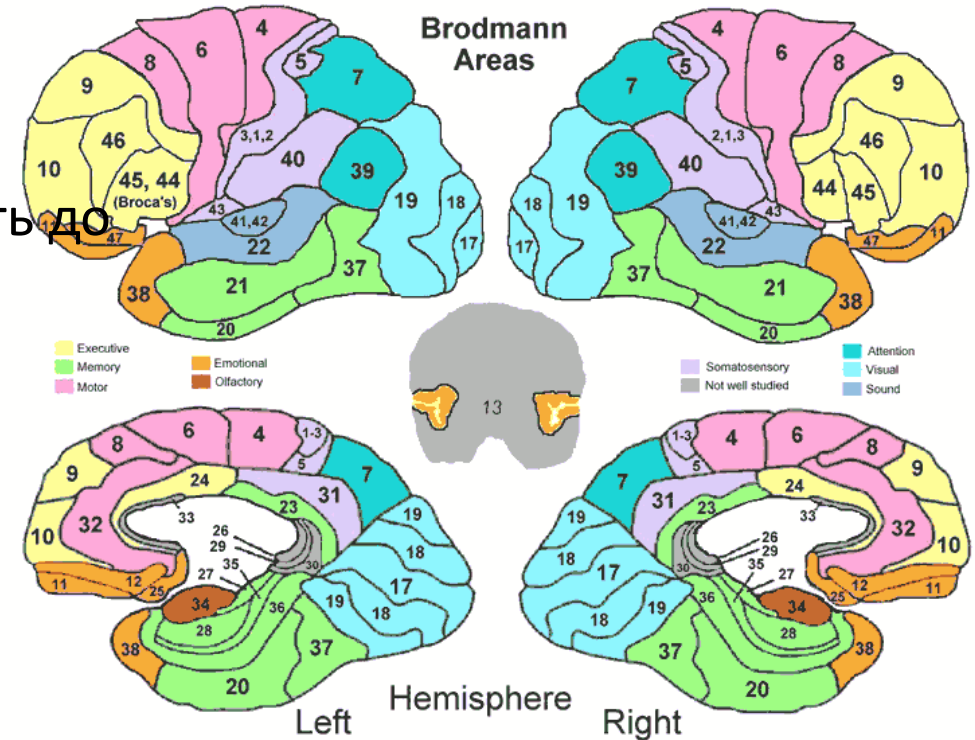
2) тім'яні відділи кори

3) скроневі відділи кори

- Зони другого блоку мозку відрізняються особливою специфічністю, тобто, кожна зона визначена конкретною модальністю.

Поля

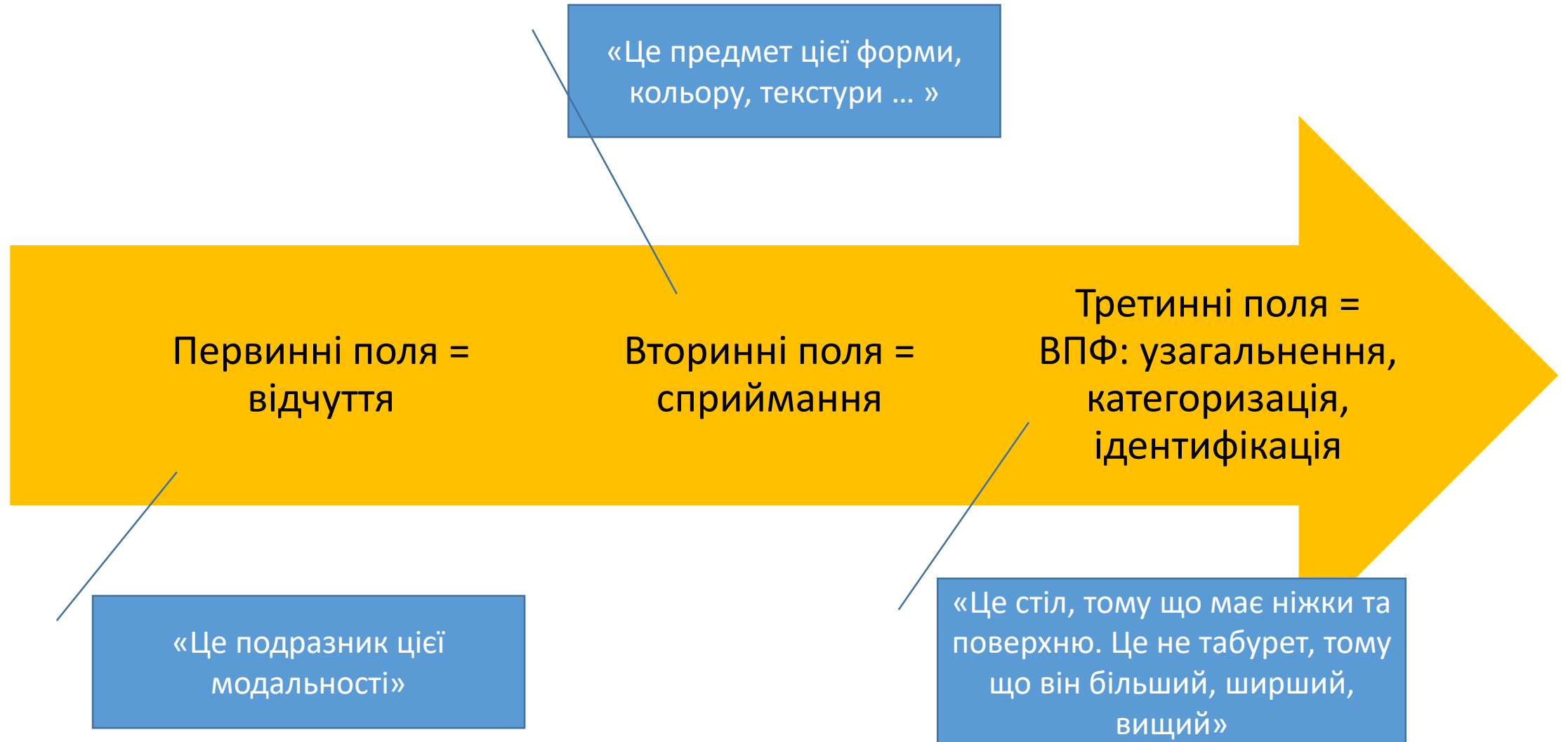
- **первинні поля** відповідають центральним частинам аналізаторів, це чітко обмежені ділянки, які відповідають за прийом інформації певної модальності;
- порушення у цьому відділі призводять до нездатності сприймати сигнал тієї чи іншої модальності;
- **вторинні поля** займають велику площу та примикають до первинних;
- вони відповідають за більш точне сприйняття та диференціацію стимулу;
- тут локалізуються гнозис та праксис;
- **третинні поля** займають найбільшу площу та є полімодальними;
- їх ще називають зоною перекриття аналізаторів;
- відповідають за ВПФ
- їх ураження призводить мовних порушень

Блоки

- **Третій блок мозку** локалізується у передніх відділах півкуль мозку
 - Є моторні функції
 - Відбувається організація усіх довільних процесів: увага, рух, мовлення, саморегуляція взагалі.
-
- Усі блоки тільки взаємопов'язані.
 - Повноцінна робота кожного блоку неможлива без інших.

Подорож нервового імпульса

Сенсорна алалія (СА)

- Сенсорна алалія - це порушення розуміння мовлення, викликане органічним ураженням ЦНС у пренатальному періоді, або ранньому дитячому віці, не пов'язане з порушенням фізичного або фонематичного слуху.
- А з чим воно пов'язане?
- Насамперед, з неможливістю співвіднести звукову оболонку слова (символ) з предметом, дією чи явищем.

Ступені СА

- Умовно сенсорну алалію можна розділити на три ступені тяжкості:
 - легку - зниження розуміння мови на складних граматичних конструкціях;
 - середню - ситуативне розуміння мови;
 - важку – розуміння обмеженого набору слів.
- Безпосередньо ці ступені пов'язані з рівнями розуміння мовлення (далі).

Симптоми сенсорної алалії:

- порушення розуміння мови (те, що на фасаді);
- зниження вербального інтелекту (якщо немає цегли, то будинок не збудуєш; якщо немає вербальної комунікації, то й вербальний інтелект не розвиватиметься);
- незначні зниження інтелектуальних передумов;
- ехолалії (часто, але не завжди; це один із доказів мовної теорії, коли дитина має ехолалію без порушення звуковимови, але не розуміє мовлення).

Усі пам'ятають, що таке «ехолалія»? 😊

Ехолалія – це негайне або відстрочене позаситуативне повторення мовлення інших.

Вторинні порушення, спричинені сенсорною алалією:

- Аутистичні риси через тотальне нерозуміння мовлення
- Порушення лексико-граматичної сторони мовлення
- Порушення довільних функцій, тому що одна з функцій мовлення – регуляторна – довільні процеси недорозвинені
- Нечасте порушення
- Часто є складовою психічних порушень, порушень емоційно-вольової сфери

Механізм породження мовлення

Сприймання мовлення

ділиться на дві складові:

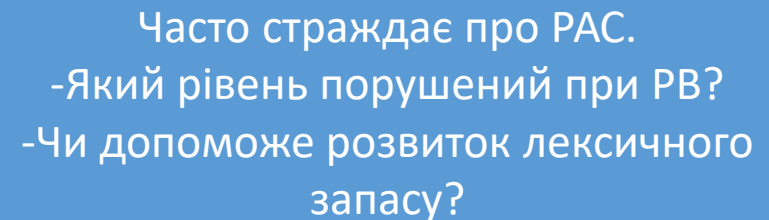
- первинне формування образу
- упізнання та аналіз образу, що склався

Увесь процес сприйняття можна розділити на два етапи:

- власне сприйняття (реєстрація та диференціація звукового чи зорового (у випадку письмового мовлення) стимулу);
- розуміння мовного висловлювання.

- Розуміння - це процес перетворення фактичного змісту сприймається мови в стоїтьза нею зміст.
- Це якраз надання сенсу звуковій оболонці слова.
- При цьому залежно від контексту, від ситуації, від особистостей співрозмовників та сама звукова оболонка може мати різний зміст.
- Згідно з Л.С. Виготським:
«Смислова сторона мовлення, розуміння йдуть у своєму розвитку від цілого до частини, від речення до слова».
- Тобто людина спочатку розуміє загальний зміст (про що взагалі висловлювання), а потім уточнює деталі. Звичайно, це все відбувається практично одночасної мимоволі.

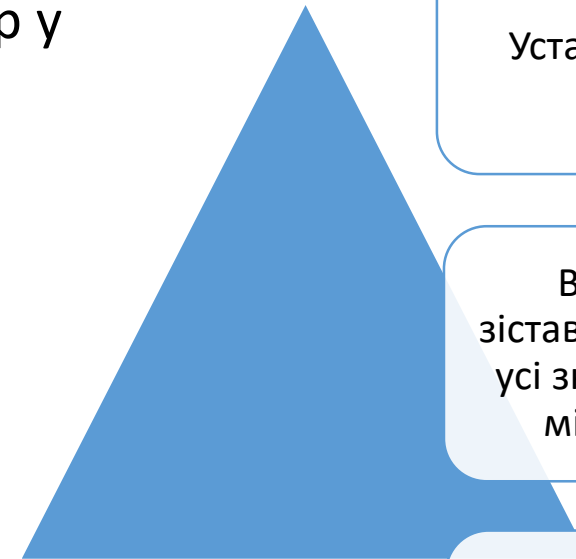
- Доповнимо, що Цветкова Л.С. виділяла три рівні розуміння:
 - початковий - про що йдеться;
 - другий - про що говорилося, і що про це було сказано (граматика!);
 - вищий - про що говорилося, що про це говорилося, для чого це говорилося (яка мета висловлювання).

Часто страждає про РАС.
-Який рівень порушень при РВ?
-Чи допоможе розвиток лексичного
запасу?

Когнітивна компетентність

- Л.С. Виготський, Жан Піаже, Джером Брунер у теорії опанування мовою враховували когнітивну компетентність.
- Схема опанування мовою:
- У базі лежать операції диференціації, узагальнення, категоризації, аналізу та синтезу
- При мовній алалії впізнавання слова відбується без збоїв, а рівень когнітивних процесів не дозволяє встановити значення

Установлюється його значення

Виділений звукокомплекс зіставляється з еталоном у пам'яті, усі значення слова зіставляються між собою та аналізуються)

Фонематичне сприймання (впізнавання слів, аналіз його ритміко-інтонаційної стр-ри, морфемний аналіз)

Рівні розуміння мовлення

- Нульовий – максимально, є реакція на ім'я
- Ситуативний – показ частин тіла, предметів, рідних, не розуміє змінені формулювання
- Номінативний – знає назви предметів, не розуміє дієслова, прикметники, непрямі відмінки
- Предикативний – = - , не розуміє граматичні форми слів
- Розчленований – розуміє уточнювальне значення дієслів

Онтогенез розуміння мовлення Н.С. Жукова

- 1 рівень (3-6 місяців) - виражена мовленнєва увага, прислухається до голосу, адекватно реагує на інтонацію, впізнає знайомі голоси.
-
- 2 рівень (6-10 місяців) - розуміє окремі інструкції у знайомих словосполученнях: «Поцілуй маму», «Де тато?», «Дай ручку», «Не можна» тощо.
-
- 3 рівень (10-18 місяців) – розуміє назву окремих предметів. Цей рівень можна розділити на кілька підпунктів:
 - А) розуміє лише назви предметів та іграшок (10-12 місяців);
 - Б) пізнає їх на картинках (12-14 місяців);
 - В) впізнає їх на сюжетній картинці (15-18 місяців).
-
- 4 рівень (18-30 місяців) - розуміє назви дій у різних ситуаціях:
 - «Покажи, хто сидить?», «Хто спить?», «Хто їсть?».
 - На цьому етапі можна виділити три підетапи:
 - А) розуміє двоступінчасту інструкцію (2 роки): «Піди в кухню і принеси кухоль», «Візьми хустку і витри ніс» і так далі;
 - Б) розуміє значення прийменників у звичній конкретній ситуації, починає розуміти питання
 - непрямих відмінків (2 роки 6 місяців): «На чому ти сидиш?», «У що ти граєш?»;
 - В) встановлення перших причинно-наслідкових зв'язків (2 роки 6 місяців).
 -
 - 5 рівень (2 роки 6 місяців - 3 роки) - розуміє прочитані короткі розповіді та казки.
 -
 - 6 рівень (3-4 роки) - розуміє значення складнопідрядних речень, розуміє значення прийменників поза звичною конкретною ситуацією.

Діагностика розуміння мовлення

Проби

- **Дієслівний піднос**

Для проведення цієї проби знадобляться:

- великий піднос
- контейнер з водою
- контейнер з «сипучкою» (рис, гречка тощо)
- велика та маленька ложки
- склянка
- два іграшкові відра різного розміру та різного кольору
- невеликий м'яч
- іграшковий молоток

Додаткові проби

- Тварини
- Ляльковий будиночок
- Смуга перешкод
- Анамнез (Чи розуміє батьків?)

Диференційна діагностика СА

- МСА
- РАС
- Моторна алалія (страждає розуміння мовл. на розчленованому рівні)
- ІП

Корекційна робота

СА

1. Регулювальна функція мовлення

- «Стоп»
- Stop and Go (під музику, під музичний інструмент)
- Діяльність з супровідом (рука в руці)

2. Розуміння окремого дієслова

- Відбір дієслова:

- **Якщо дитина до 5 років** з більш-менш збереженим інтелектом та пізнавальною діяльністю, то
- ви можете брати будь-які дієслова простої складової структури. Це, по-перше, полегшить завдання в
- співвіднесення звукової оболонки слова та його семантики, по-друге, допоможе не тільки у розвитку
- розуміння мовлення, а й дасть поштовх активізації експресивного мовлення. Можна брати такі дієслова як
- йди, біжи, висип, лей, души, кидай, кати і так далі.
-
- **Якщо дитині більше 5 років**, у неї грубо порушено розуміння мовлення, знижений інтелект або
- порушена комунікативна функція мовл., то слід підбирати дієслова не тільки за простотою
- складового складу (а можливо, цей критерій взагалі не потрібно буде враховувати), але й по активному
- використанню у життєвих ситуаціях. У цьому випадку ви обговорюєте з батьками чи законним
- представником, які 5 дієслів ви берете насамперед. Коли ці дієслова успішно засвоєно, можна брати будь-які інші.

2. Розуміння окремого дієслова

- Як працювати?
- Наприклад, «коти» та «кидай»
- При першому знайомстві ви берете руку дитини, штовхаєте м'яч або кулю і кажете: «**Коти!**».
- Декілька разів ви повторюєте цю дію спільно (рука в руці), а потім кладете перед дитиною предмет і просто озвучуєте інструкцію. Якщо у дитини не виходить, то підштовхуєте її руку.

2. Розуміння окремого дієслова

- Якщо не виходить – не губимо мотивацію – даємо інший предмет, що можна котити.
- Тривалість – 2-3 тижні на 1 дієслова з різними предметами
- Перевірка засвоєння - даємо декілька різних предметів та інструкцію «Коти!».
- Дитина має котити тільки ті предмети, що можуть котитися.

2. Розуміння окремого дієслова

- «Кидай!»
- Спочатку пропонуємо ті предмети, яких не було на «коти!», несхожі
- Коли «Кидай!» засвоєно – даємо м'яч та просимо «Кидай!»
- Дивимось, чи розуміє дієслово, чи воно залишилось ситуативним
- Автоматизуємо «Кидай!»
- Диференціюємо «Коти!» та «Кидай!»

2. Розуміння окремого дієслова

- Створюємо ігрові ситуації для мотивації
- Помітний результат дії

3. Накопичення номінативного словника

- Коли дитина засвоїла два дієслова, ми пропонуємо вводити об'єкт дії.
- Відпрацьовуєте чіткі інструкції: «Кидай м'яч!», «Коти м'яч!».
- Після цього дитині пропонуються всілякі м'ячі, різні за розміром, матеріалом, кольором, вагою і т.д.
- Щоб закріпити навичку, обов'язково необхідно проводити етап диференціації. Ви кладете перед дитиною м'яч та кубик, бажано одного розміру, і кажіть: «Кидай/Коти м'яч!».
- Після того, як з м'ячами розібралися, можна брати інший предмет, наприклад, пляшку. Її також можна і кидати, котити, і вона знайома практично кожній дитині. А коли ви візьмете дієслово «лей», то розкриєте можливості пляшки з усіх її боків.
- Подальша робота передбачає повільне та поетапне розширення як номінативного, так і предикативного словника.

Ехолалії

- Ехолалії - це етап мовленнєвого розвитку.
- У дитини з мовл. порушеннями ехолалії це теж позитивний аспект, що означає, що дитина здатна до опанування мовою.
- Наявність ехолалій набагато краща, ніж взагалі відсутність активного мовлення. Але пам'ятаємо, що дитина з чистою сенсорною алалією без коморбідностей має звучати.
- Ехолалії можуть зустрічатися при багатьох мовленнєвих та психіатричних порушеннях.

Ехолалії

- Ехолалія - це негайне чи відстрочене повторення чужих слів чи фраз. На певному етапі ехолалії є фізіологічною нормою, приблизно в 1,5-2 роки, коли дитина активно набирає словниковий запас та засвоює соціальні норми.
- Одна з причин ехолалій – це нездатність усвідомити почуте.
- У будь-якому випадку, негайна ехолалія - це бажання зрозуміти та вступити до комунікації.
- Також ехолалії можуть бути ознакою підвищеної тривожності.
- Відстрочена ехолалія може бути аутоstimуляція. Дитина, цитуючи рядки з улюблений мультфільм або книгу, заспокоює себе.
- Спочатку необхідно зрозуміти, що ехолалія лише зовні виглядає як безцільне повторення. Насправді вона завжди має на меті, в якій лише варто розібратися. Зверніть увагу на інтонацію, настрій дитини, її стан. Усе це може бути підказками.

Ехолалії

- Зупиняти ехолалію чи ні?

Якщо це заважає продуктивній діяльності?

- Ігнорувати чи ні?
- Розвиваємо мовлення, бо ехолалія – антагоніст продуктивного мовлення. Якщо буде можливість висловлювати свої думки мовленням, то не буде потреби використовувати ехолалію.
- Вивчаємо зміст ехолалій (особливо відстрочених), бо у них може міститись прохання «Ти хочеш пити?». Але через неможливість побудувати фразу, дитина використовує гештальтну фразу. Вимовляємо «Я хочу пити», акцент на Я.

4. Підключення операції категоризації

- Коли дитина засвоїла достатню кількість дієслів та повсякденних слів, її пасивний словник необхідно узагальнювати не лише в рамках одного сигніфікату, але й із підключенням операції категоризації.
- **Слово "дерево":**
 - **Сигніфікант:** звукова послідовність, яку ми вимовляємо як "дерево".
 - **Сигніфікат:** концепція або уявлення про дерево, яке містить все, від візуального образу до асоціацій з природою, киснем та життям.

4. Підключення операції категоризації

- Спочатку (або паралельно) формування цієї операції відбувається на невербальному рівні, звичайно, якщо це необхідно.
- Дитина категоризує предмети з основних лексичних тем: розділити посуд та продукти, меблі та інструменти, звірів та птахів і так далі.
- Зверніть увагу, що ми пропонуємо схожі теми, але не надто складні.
- Щоб це не було банальним розкладанням за купками, придумайте гру, наприклад, сьогодні дитина працює в магазині і на одну полицю йому треба скласти продукти, але в інший посуд. Фахівець обов'язково використовує узагальнювальні слова.
- На цьому етапі немає завдання вивчити з дитиною ці предмети. Він повинен лише зробити операцію мислення.

4. Підключення операції категоризації

- Якщо дитина на невербальному рівні категоризує предмети, можна переходити до збагачення номінативного словника у межах однієї лексичної теми.
- Для початку візьміть невелика кількість предметів (не більше 5).
- А далі робити можна : закопувати предмети в сипучку, діставати їх з води, грати в Меморі, годувати, розселяти по будинках і таке інше.
- Таким чином ви розширюватимете номінативний пасивний словник.

4. Підключення операції категоризації

- Перше питання, яке починає розуміти дитина в онтогенезі: Де...?. Як раз при розширенні номінативного словника проводиться робота над розумінням цього питання.
- Паралельно з цим проводимо роботу з поширення пасивного словникового запасу.
- Основною метою не накопичити якомога більше слів, а напрацювати повсякденний словник, щоб почати роботу над розумінням сенсу висловлювання.

4. Підключення операції категоризації

- Оскільки у дітей з СА часто наявні психічні порушення – важливим завданням корекційної роботи є ідентифікація себе. Це психологічна робота.
- Логопед має сформулювати розуміння питань «Хто ти?», «Хто я?» з тактильною підказкою.
- Дискусія: «Хто буде кидати м'яч?» - «Я» чи «Міша»?
- З точки зору розвитку розуміння мовлення спочатку краще називати ім'я дитини, бо займенники мають узагальний смисл.

4. Підключення операції категоризації

- Розвиток розуміння відтінків значень (розчленований рівень) відбувається разом з розвитком граматичної будови мовлення, так як діти з СА говорять ехолаліями та гештальними фразами.
- Необхідно окремо та детально працювати з кожною морфемою.

Аналіз відео

☀️ Які дієслова відпрацьовувалися?

☀️ Які завдання ви ще побачили?

☀️ Чи були ехолалії? Якщо так, то які?

☀️ Як ви думаєте на якому рівні розуміння зверненого мовлення знаходиться дівчинка?

Приклади ігор для корекції СА

- «Світи!» (+ предметний праксис)
- «Суши!»
- «Покажи!»

Моторна алалія

МА

- Моторну алалію в рамках цього курсу ми розглядатимемо як порушення засвоєння граматичної системи рідної мови, а саме її морфологічної та синтаксичної компонентів, в результаті органічного ураження ЦНС при збереженні слуху та моторних функцій.
- Синонім моторної алалії – «експресивна алалія».

МА

- Моторна алалія є наслідком порушення розумових процесів у рамках вербального інтелекту. Тобто, дитині необхідно провести низку операцій мислення, перш ніж засвоїти методи встановлення відносин між словами.
- Тут дуже чітко видно зв'язок парадигмально-синтагматичних відносин (про них поговоримо, так як розуміння цих процесів важливо для розуміння мовлення взагалі).
- Вважається недоцільним ставити моторну алалію дитині до 4 років або немовленнєвій, так як раніше віку лексико-граматична сторона мовлення перебуває у стадії формування.
- Але цілком допустимо поставити такий висновок ПІД ПИТАННЯМ до зазначеного віку, якщо вибачите мінімальні когнітивні зниження.

Симптоми моторної алаїї:

- зниження інтелекту;
- проблеми підбору необхідної форми слова, при збереженому фонематичному сприйнятті і моторних функцій!;
- розгорнуте мовлення поширеними реченнями, але при цьому з бідною лексикою.

Ступені МА

- Легкий ступінь - **стійкі** помилки у формозміні слів лише у важких випадках вживання. Зверніть увагу на слово "стійкі".
- Легкий ступінь моторної алалії - це не про те, що дитина не може утворити множину від слова «пень», тому що воно нечастотне, але через два повторення засвоює, та ще й починає змінювати інші слова цієї категорії за аналогії.

Ступені МА

- Середній ступінь – стійкі помилки при утворенні відмінкових форм, переважно у множині, та словотворенні.
- Важкий ступінь – складність утворення множини числа, відмінків, відмінювання дієслів.
- Дифереціяція з РВ !

Парадигматичні та синтагматичні відносини

- Граматичний лад мовлення можна поділити на морфологічний та синтаксичний компоненти.
- Морфологічний компонент складає парадигми слів, у той час як синтаксис складається з синтагм.
- Парадигми поєднують слова за групами, наприклад, зміни слів за відмінками, родами та числами.
- Синтагма визначає лінійний зв'язок, наприклад, зв'язок слів у реченні.
- «Все, що хочеться написати в рядок, – синтагма. Все, що хочеться написати стовпчиком чи у вигляді таблиці, - парадигма».

Парадигматичні та синтагматичні відносини

- Те саме слово може полягати як у синтагматичних, так і в парадигматичних відносинах:
- Наприклад, слово "гуляти".
- Парадигматичні відносини : гуляти, гуляю, гуляємо, гуляє.
- Синтагматичні відносини : час гуляти чи хочу гуляти чи треба гуляти.

- Парадигма - це вибір із чогось, а синтагма - це поєднання чогось.
- Наприклад, вам треба одягнутися. Усі кофти з вашого гардеробу - це парадигма кофт, всі брюки з вашого гардеробу – це парадигма штанів. А ось поєднання кофти та штанів в образі – це синтагма.

Парадигматичні та синтагматичні відносини

- Як це проявляється у порушенні мови?
 1. Порушення парадигматичних відносин. Дитина не може ВИБРАТИ «Це чи це». Дивлячись на предмет, він підбирає відповідне слово з парадигми назв посуду: склянка, келих, чашка, кухоль, глечик.
 2. Порушення синтагматичних зв'язків. Дитина не може СПОЛУЧИТИ/ПОГОДЖУВАТИ «Це і це». Наприклад, "Я бачити коза". У цьому випадку мовець правильно підібрав слова з їх парадигм, але зміг побудувати правильні синтагматичні зв'язку, не врахував вплив слів друг на друга.
- У практиці, як правило, не можна відокремити парадигматичні та синтагматичні відносини. Щоб сказати «білі хмари» дитина повинна вибрати з парадигми категорії роду та числа «біла, біла, біле, білі» відповідний елемент, що відповідає синтагматичним відносинам зі словом "хмари".

Парадигматичні та синтагматичні відносини

- Отже, якщо є порушення граматики – можемо говорити про порушення парадигматично-синтагматичних відносин
- Це важливо знати для :
- Науковості підходів
- Використання зрозумілої іншим фахівцям термінології
- Планування корекції при розуміння механізмів

Онтогенез експресивного мовлення

- Крик
- Гуління
- Лепет
- Перші слова
- Фраза (дівчата – 1,5-2р, хлопці – 2-2,5р.)
- Початкові двоскладові висловлювання дитини включають ще «заморожені» форми, що вживаються одночасно зі звукоподразненнями та аморфними словами. Тобто дитина може використовувати слово в непрямому відмінку, наприклад, «мами (мамі або в мами), але, швидше за все, слова «мама» і «мамі» - це дві не співвіднесені поки що одиниці.

Онтогенез експресивного мовлення

- Перехід до трисловних висловлювань пов'язані з різкими змінами у сфері морфології.
- Перші трислівні висловлювання ще можуть складатися із заморожених слів «Мама ниська титать (мамо, почитай книжку)», але протягом декількох місяців відбувається різкий вибух як у сфері морфології, і лексики.
- Найпершими із засвоюваних дитиною іменників є категорії числа та відмінка (3 рік життя). У цей час формуються час, число і особа дієслова; самою останньою – категорія роду іменників (2,5-3 роки).

КАТЕГОРІЯ ЧИСЛА

- У категорії числа важливі поняття «один» і «не один» (все, що більше за одне).
- Слова у формі множини дитина починає спочатку використовувати як «заморожену форму», адже багато хто з них вонп частіше чує саме в множині. Це не говорить про засвоєння цієї морфологічної категорії.
- Тільки коли в мовленні дитини з'являється протиставлення двох форм хоча б в одному слові, ми можемо говорити про формування категорії числа. Це важливий діагностичний критерій.
- Ще тривалий час у мовленні дитини можуть зберігатися помилки в словах, що мають форму тільки однини чи множини.

ВІДМІНКИ

- Називний (Н. в.) — Хто? Що?
- Родовий (Р. в.) — Кого? Чого?
- Давальний (Д. в.) — Кому? Чому?
- Знахідний (З. в.) — Кого? Що?
- Орудний (Ор. в.) — Ким? Чим?
- Місцевий (М. в.) — На кому? На чому?
- Кличний (Кл. в.) — іменники виступають звертанням.

ВІДМІНКИ

- Відмінкова система викликає труднощі в опануванні.
- Основна трудність – один й той самий відмінок може мати декілька значень використання (місце, об'єкт дії, знаряддя дії – Ор.в.)
- За С.Н. Цейтлінг більшість дітей до 2 років можуть обрати потрібно відмінкову форму для передання смислу (за досвідом – 2,5 років)
- На рівні однослівної та двослівної фрази дитина частіше використовує заморожені відмінкові форми
- Тільки діти віднесені до категорії експресивних можуть почати розморожувати форми раніше, ніж починають складати фрази.
- Після Н.в. звичайно з'являється Зн.в., що позначає прямий об'єкт
- При цьому Н.в. залишається сховищем усіх інших відмінків. І дитина не поділяє слова на «живі» та «неживі», тому використовує одну форму.

ВІДМІНКИ

- За Зн.в. відбувається опанування Д.в. та Р.в.
- Пізніше інших – Ор.в. та М.в.
- Особливу трудність складає формування множини Р.в. Навіть у 3-річній можемо побачити «Багато книжки»
- !!! На початковому етапі ми кажемо про використання відмінків, не флексій. Підбір правильного закінчення відбудеться пізніше.
- Дитина також раніше опановує навичку підбору потрібний відмінок, ніж використання потрібного прийменника.
-

Диференційна діагностика

- Дуже важливо за симптом бачити етіологію порушення, його механізм: «Чому дитина не здатна правильно використовувати граматичні категорії?»
- Для наочного прикладу пропонуємо завдання:
- 1. У дитини порушені формозміна та словотворення, тому що вона не засвоює правила рідної мови?
- 2. Або граматику порушена, тому що йому складно засвоїти різні моторні програми, і дитина користується однією, звичною та відпрацьованою?
- 3. А може він не чує різницю на слух між словами «коза» та «козу»?
- 4. Або у дитини немає фізичної можливості вимовити лабіалізований голосний, і тому вона замість "козу", каже "коза"?
- _____
- Запитання:
- Подумайте, який із перелічених вище симптомів до якого порушення відноситься?

Диференційна діагностика

- Відповідь:
- 1 - моторна алалія
- 2 – артикуляційна диспраксія
- 3 - слухова мовленнєва агнозія
- 4 - дизартрія

Диференційна діагностика: МА та АД

- Розглядаємо МА як мовне порушення, а диспрактичний компонент (порушення моторного планування) відносимо до окремого порушення.
- Порушення складової структури слова та звукомовлення ставляться саме до артикуляційної диспраксії і не мають жодного відношення до МА.
- Але тут постає питання: «А чи може бути АД у коморбдності з МА?». Наша відповідь «може», але є кілька АЛЕ:
- Якщо дитина молодша 4,5-5 років, то ми в будь-якому випадку ставимо їй тільки АД, тому що ще не відомо, чи порушений граматичний лад мовлення через незасвоєний системи мови, чи дитина користується відпрацьованими моторними шаблонами і перейти на іншу моторну програму їй складно.
- Наприклад, дитина чудово говорить слово «мама», вона частотно та відпрацьоване, але відтворити моторну програму "мамі" або "маму" їй складно, тому що він не може переключитися з одного стилю на інший.
- Якщо дитина старша 5 років і фахівець бачить когнітивні зниження та незасоєння правил морфології, допустимо заключення «артикуляційна диспраксія, моторна (експресивна) алалія»

Диференційна діагностика: МА та СА

- «Як відрізнити МА від СА легкого ступеню, якщо при МА може бути знижене розуміння мовлення у складних граматичних конструкціях?»
- У дитини з легким ступенем МА розрив між граматичною будовою мовлення та порушенням розуміння мовлення достатньо великий. Тобто ця дитина може неправильно використовувати прийменники, але при цьому чудово їх розуміти. А порушення розуміння мовлення проявляється тільки лише на дуже складному мовленнєвому матеріалі
- У дитини з СА легкого ступеню (яких мало у частому вигляді) рівень сформованості розуміння мовлення та граматичної будови мовлення буде приблизно на одному рівні (не розумію, тому не використовую). Тобто дитина не розуміє значення прийменників та не використовує їх.

Диференційна діагностика: МА та МСА

- Діти з МСА завжди мають порушення звуковимови.

Диференційна діагностика: МА та РВ

- У обох категорій є когнітивні зниження, проте різниця є.
- При МА страждає вербальний інтелект, при РВ – невербальні та мисленнєві операції
- При МА спостерігаються незначні порушення вербального інтелекту, при РВ – порушені усі сфери: когнітивна (мислення, пам'ять, увага, сприймання, мовлення) та моторна.

Породження мовлення (за Л.С. Виготським)

- 1. Мотив
 - 2. Комунікативний намір (як сказати?)
 - 3. Формування семантичного наповнення висловлювання
 - 4. Наповнення першими мовними компонентами (прото - недо висловлювання)
 - 5. Зв'язний, цілісний текст
-
- Як прояснити появу пауз у середині висловлювання, які можуть заповнюватись словами-паразитами?

Породження мовлення (за Л.С. Виготським)

- 6. Первинно побудована синтаксична конструкція (як в іноземній мови – спочатку уявляємо загальну схему висловлювання та основні слова, а потім виникають труднощі з наповненням цієї схеми конкретними семантичними одиницями)
- 7. Підбір конкретної лексики та її граматичного оформлення (+ пам'ять, мислення)
- 8. Реалізація моторної програми, озвучення мовлення
- На якому етапі відбувається порушення породження мовлення при МА?

Загальні рекомендації

- Корекційну роботу з МА складно розділити по етапах, оскільки багато граматичних категорії формуються паралельно в онтогенезі, тому поділимо її на блоки.
- ✿ На одному етапі найефективніше брати не більше двох блоків. Наприклад, ми можемо одночасно відпрацьовувати утворення множини іменників і форму теперішнього часу дієслів першої особи.
- ✿ Ми ділимо кожний блок на підблоки. Наприклад, спочатку відпрацьовуємо форму знахідного відмінка жіночого роду із закінченням -у. Коли ця форма засвоєна, переходимо до чоловічого роду з закінченням -а. І лише потім диференціюємо.
- ✿ Ми не відпрацьовуємо весь блок від початку до кінця. Спочатку беремо всі випадки, які укладаються у загальні правила формоутворення, і коли основна граматики у всіх блоках засвоєно, переходимо до важких випадків. Наприклад, при відпрацюванні форми родового відмінка чоловічого роду ми не братимемо слово «стіл».

Загальні рекомендації

- Кожна категорія відпрацьовується у різних ситуаціях. Наприклад, «немає машини (сховали)», на іншому занятті «гараж для чого? для машини», на наступному занятті «частина чого? частина машини» та так далі.
- ✿ Так як діти, з якими необхідно працювати над граматичним ладом мовлення, здатні побудувати висловлювання, то відпрацювання використання морфеми (формоутворення) переважне у фразі. Наприклад:
 - ✗ Ти що робив? Лив.
 - ✓ Ти що робив? Я лив. Можна навіть наполягати на більш розгорнутій відповіді: "Я лив воду".
 - ✿ Якщо ви займаєтеся розвитком граматичного ладу мовлення у структурі якогось іншого порушення або МА в коморбідності з іншим порушенням, то для відпрацювання формозміни та словотвори краще уникати слів зі звуком, який ви автоматизуєте. Так як багатозадачність корисна тільки там, де одне завдання є опорою для іншого. Але якщо ви розумієте, що дитині це посилено, це правило можна не враховувати під час підготовки до заняття.

ФОРМУВАННЯ КАТЕГОРІЇ ЧИСЛА ІМЕННИКІВ

- У формуванні граматичного ладу мовлення важко виділити конкретну послідовність? Це відбувається через те, що становлення багатьох граматичних категорій відбувається у стислі терміни і одночасно.
- Але все ж таки, деяку хронологію виділити можна. Наприклад:
 - словотворення формується пізніше, ніж формозміна;
 - система відмінкових закінчень формується раніше, ніж використання прийменників;
 - використання складнопідрядних речень починається пізніше, ніж складносурядних;
 - і так далі.
- У зв'язку з цим розглядати корекційну роботу ми будемо не за етапами, а за блоками.

ФОРМУВАННЯ КАТЕГОРІЇ ЧИСЛА ІМЕННИКІВ_Н.В.

- Передетапом до роботи буде розвиток розуміння дитиною понять «один» і «багато».
- ✓ «Покажи, де один. Покажи де багато».
- На цьому етапі можна не поширювати речення: «Покажи, де одна коза, а де багато кіз», а зробити акцент саме на словах «один-багато».
- Якщо у дитини виникають труднощі, то допомагайте їй жестами:
- «Покажи, де один» (показуєте вказівний палець).
- «Покажи, де багато» (розводьте руки у велике коло або півколо).
- Множина іменників у більшості випадків утворюється за допомогою закінчень -і(и) або -а(я). Саме з них і варто розпочинати роботу. Складність у тому, що тут не діє якесь правило. Вживану форму потрібно легко знати. Тому ми рекомендуємо проробляти спочатку один варіант закінчень, потім інший, та потім їх диференціювати.

ФОРМУВАННЯ КАТЕГОРІЇ ЧИСЛА ІМЕННИКІВ_Н.В.

- Наступна група слів, які належать до категорії числа, але вивчаються у старшому дошкільному віці – слова, що мають лише одну форму однини чи тільки одну форму множини.
- Серед цих слів більшість належать до абстрактних, збірних та іменників, що позначають речі, а також деякі власні імена, лише невелика група слів – конкретні.
- Тому ця група слів вивчається значно пізніше.
- Правило:
- ✘ Це коза. А як назвати, коли їх багато? – Багато кіз.
- ✔ Це коза (вказуємо на козу), а це – (обводимо фігурки чи зображення декількох кіз)
- Це приклад використання жесту для диференціації.
- Відео...

ВІДМІНКОВІ КАТЕГОРІЇ ІМЕННИКІВ

- Як правило, ми починаємо роботу або з формування множини, або з знахідного відмінка жіночого роду із закінченням -у.
- І той, і той варіант зрозумілий і рентабельний, тому що обидві ці категорії формуються достатньо рано.
- Робота з відмінками починається зі слів в однині. Кожен відмінок відпрацьовується системно: спочатку слова з одним закінченням, потім із іншим, а потім разом. На кожну групу слів йде від 3 до 5 занять.
- **!** Якщо дитина легко засвоює будь-яку граматичну категорію і легко здійснює перенесення на ідентичні слова, переконайтеся, чи правильно ви поставили висновок.
- *Робота над відмінками здійснюється приблизно в наступному порядку:*
- Знахідний відмінок
- Родовий відмінок
- Давальний відмінок
- Орудний відмінок
- Місцевий відмінок

ВІДМІНКОВІ КАТЕГОРІЇ ІМЕННИКІВ

- Використання кожного відмінка має бути зумовлене контекстом. Для цього вам допоможуть ігрові ситуації та допоміжні слова та прийменники:
- Знахідний в.: бачу, знайшов, спіймав, кидаю, годую, малюю, качу, свічу на, дую на, стрибнув (стрибатиму) через, кладу на (за), кличу, тягну, люю, сиплю, сиплю на.
- Родовий в.: немає, подарунок для, біля, зістрибую з (зі), стоїть попереду (позаду), стоїть біля, без (наприклад, кішка без вух, лисиця без хвоста).
- Давальний в.: дарую, даю, йду до, йду по, стукаю.
- Орудний в.: стоїть (лежить) між, стукаю (чимось), стоїть перед (за), дружить з, картинка з.
- Місцевий в.: думає про (про), речення про (фахівець загадує загадку в описовій формі і запитує: "Про кого я говорила?").
- Відео...

ПРИЙМЕННИКИ

- Усі прийменники умовно можна поділити на :
 - Прості: в, на, під, над, з, навколо, до, від, перед, за (зі значенням розташування) і так далі.
 - Складні: через, під, прийменники зі списку простих, але в інших значеннях.
 - Супер складні: завдяки, протягом, з нагоди тощо.
- Розуміння значення прийменників – це розуміння просторових відносин. Якщо дитина не розуміє "вгорі", "внизу", "попереду", "ззаду" і так далі, те і використовувати прийменники в мовленні дитина не зможе.

ПРИЙМЕННИКИ

- Робота з прийменниками будується за тим же принципом, що будь-яка інша з розвитку граматичного ладу мовлення. Спочатку вивчається один прийменник, і, що дуже важливо, в одному значенні, потім інший прийменник, та потім відбувається їх диференціація. Відповідно починаємо з простих прийменників, а потім переходимо до складних.
 - Що означає «в одному значенні»? Розглянемо на прикладі прийменника «у/в».
 - Цей прийменник може використовуватися:
 - у значенні місцезнаходження (у бочці, у будинку)
 - у значенні напрямку руху (у воду, в ціль)
 - у значенні схожий (схожа) (вся у матір)
 - при вказівці на зовнішню ознаку (сукня у горошок)
 - при вказівці часу (у середу)
- І це не більше половини всіх значень одного прийменника.*

ПРИЙМЕННИКИ

- Що ще важливе?
 - Дітям до 3 років НЕ МОЖНА давати вивчення прийменників на площинному зображенні.
 - Дітям до 5 років НЕБАЖАНО давати вивчення прийменників на площинному зображенні.
 - Дітям після 5 років НЕОБХІДНО давати вивчення прийменників на площинному зображенні. Це наступний етап розвитку просторових уявлень.
- Також вивчення прийменників може відбуватись відносно самої дитини або відносно інших предметів.
- За онтогенезом розвитку просторових уявлень спочатку дитина вивчає простір відносно себе, але в корекційній роботі, як правило, вивчення відбувається відносно інших предметів.
- Допомога нейропсихолога – за потреби.
- Відео ...

РІД

- Рід у граматиці відбивається на зміні іменників у непрямих відмінках, на закінчення імен прикметників і в минулому часі дієслів.
- Корекційна робота над формуванням категорії роду відповідає послідовності її формування в онтогенезі:
 - 1) Чоловічий та жіночий рід осіб
 - 2) Чоловічий та жіночий рід неживих предметів
 - 3) Середній рід неживих предметів

РІД

- Кожен пункт можемо розділити на підетапи:

1. Підготовчий етап.

- Це етап когнітивного розвитку та засвоєння соціальних навичок. Дитині необхідно навчитися диференціювати хлопчика та дівчинку, чоловіка та жінку (дядька та тітку).
- Цей етап може бути відпрацьований на таких завданнях як: «Дівчаткам даруємо червоний камінь (квіточка), а хлопчикам - синій (машинку)» або «Дівчата підуть кататися на конях, а хлопчики на машинках (Дитина розсаджує іграшки)».
- Такі завдання можуть виконуватися і на невербальному рівні.
- За показом дитина має визначити принцип категоризації предметів.

РІД

2. Пасивне засвоєння роду іменників.

- Цей етап може здійснюватися як на іменниках, так і на прикметниках.
- «Це козаААА, їй ми подаруємо червону квітку, а це слоН, їй ми подаруємо синю квітку».
- На етапі слова підбираються із закінченням, що підказує рід (зебра, лисиця, мавпа; бегемот, комар, кіт і так далі).
- Перед дитиною кладуться зображення або фігурки хлопчика, дівчинки та сонечка: «Якщо я скажу про хлопчика, то даруєш подарунок йому, якщо про дівчинку...». Фахівець називає прикметники, виділяючи закінчення: сміливий, розумний, веселий і так далі.

РІД

3. Активне засвоєння роду іменників.

- Тут дитина вчиться замінювати іменник на займенник він, вона, воно (або тільки він і вона).
- «Це бегемот. Він ...» Закінчувати речення дитина може за вашим завданням, наприклад, підбирати прикметник: "Він сильний" або знаходити свій будиночок: "Він живе тут".
- Гра «Жадіна». Мета – вчимось ділиться, соціальна навичка. «Поділимось фруктами. Це яблуко, воно моє. А зараз візьми те, що хочеш».
- Дитині дошкільного віку не вводимо поняття «жіночий, чоловічий, середній рід» - достатньо займенників.

РІД

- Засвоєння роду прикметників в узгодженні з іменниками
- Зручніше починати з кольорів: «Яблуко якЕЕЕ? ЧервонЕЕЕ»
- При цьому ви будете допомагати дитині навідним питанням, промовляючи закінчення слова
- Коли дитина готова, питання прибираємо, а дитина має самотійно підібрати прикметник
- Гра «Навпаки». Коли ви обираєте прикметник, наприклад «Хлопець розмунІІ. Скажи навпаки. Якщо він не розмунІІ, він якІІ?»
- Таким чином ви даєте підказку у вигляді вашого прикметника та паралельно розвиваєте семантичний компонент мовлення
- Активне використання роду в дієсловах минулого часу відпрацьовується при вивченні часу дієслів.

ЧАС ДІЄСЛІВ

- Згадаймо, що перша форма дієслів, яку починає використовувати дитина в мовленні - наказовий спосіб. Ця форма не має тимчасової характеристики і використовується для позначення вимоги чи прохання.
- Корекційна робота починається з формування теперішнього часу першої особи (іду, бігу, сплю).
- Якщо це дитина з чистою моторною (мовною) алалією, то підбір дієслів не важливий.
- Якщо ви працюєте над граматичним ладом мовлення з дитиною з іншим діагнозом, то дієслова краще підбирати відповідної складової структури.
- Дієслово створює можливість фразового мовлення і його форма залежить від особи, тому краще використовувати займенник для опори: "Я тягну", надалі: "Ти тягнеш/ми тягнемо" і так далі.
- У кожному разі необхідно виділяти закінчення, щоб допомагати дитині узагальнювати використання тієї або іншої морфеми.
- У дітей з моторною алалією можуть бути проблеми у використанні займенників, тому, кажучи «Я», обов'язково використовуйте жест, що підказує.
- В ідеалі, щоб фахівець у цей момент сидів за спиною дитини.

ЧАС ДІЄСЛІВ

- Наступний етап – формування дієслів минулого часу
- Важливо, щоб у дитини була сформована категорія роду
- Легше, якщо дитина та логопед різної статі
- Якщо ні – підключаємо іграшки «Сова летить / сова летіла», «Горобець літає / Горобець літав», «Кішка їла / слон їв» тощо
- На цьому етапі важливо уникати ознаки зворотності та незворотності дієслів

ЧАС ДІЄСЛІВ

- Майбутній час – найлегший та найскладніший етап
- Немає труднощів з утворення дієслів, що мають форму «буду» + інфінітив
- Інший варіант передбачає використання – імуть, - йме та ін.
- Від чого залежить вибір форми майбутнього часу дієслова?

Від виду
дієслова :
доконаний,
недоконаний

ЧАС ДІЄСЛІВ

- Це ще одна характеристика дієслів, яку потрібно формувати (у минулому та майбутньому часі)
- Використовуємо опору на семантику. Чітких правил немає.
- Коли відпрацьовані усі часи дієслів, починаємо їх диференціацію
- Якщо на цьому етапі вивчення однієї форми часу необхідно обирати чисельну кількість дієслів, щоб дитина накопичила досвід та узагальнила його, то для диференціації краще обрати не більше 2-х дієслів одночасно

СУФІКСАЛЬНІ СПОСОБИ СЛОВОТВОРЕННЯ

- Утворення іменників та прикметників за допомогою зменшувально-пестливих суфіксів.
- З дітьми 5-6 років починається робота з найчастіших суфіксів у іменниках. Роботу варто будувати, відпрацьовуючи кожен суфікс окремо. Також спочатку варто уникати слів з чергування приголосного.
- Пам'ятаємо, що граматика мови – це річ неймовірно абстрактна, тому завдання фахівця максимально матеріалізувати її, тому ми рекомендуємо починати роботу не із завдання «Назви ласкаво», а з диференціації великих і дрібних предметів.
- P.S. До цього ви, звісно ж, повинні переконатися, що дитині доступна операція класифікації за розміром.

СУФІКСАЛЬНІ СПОСОБИ СЛОВОТВОРЕННЯ

- Великий стілець і маленький стільчик можна помацати руками, дати візуальну опору, чого не зробиш, просячи дитину назвати ласкаво. Напевно, ви зустрічалися з випадками, коли дитина просто змінював висоту голосу 😊, що буде безперечно класним завданням для дітей з дизартрією, але не з моторною алалією.
- Як і завжди, починаємо роботу з пасивного засвоєння граматичних категорій: «Покажи, де стілець, а де стільчик».

СУФІКСАЛЬНІ СПОСОБИ СЛОВОТВОРЕННЯ

- Наступна категорія – позначення назв дитинчат в однині (- ня, - ля) та множини (-)
- Крім слів, в яких змінюється корінь (поросся, теля, ягня) – для формування узагальнення семантики та використання словоутворювальних морфем не підходять
- Як назвати дитинча самиці жирафа?

«Теля» (як усіх дитинчат парнокопитних)

СУФІКСАЛЬНІ СПОСОБИ СЛОВОТВОРЕННЯ

- Послідовність вивчення словоутворювальних суфіксів, що позначають дитинчат:
- Дитинчата, що мають спільний корінь з дорослою особою без чергування (лиса – лисеня, слон – слоненя ...)
- Дитинчата, що мають спільний корінь з дорослою особою з чергуванням (кіт, кішка – кошеня)
- Дитинчата, назви яких утворені за допомогою власного кореня (корова – теля, вівця - ягня)

ПРЕФІКСАЛЬНИЙ СПОСІБ СЛОВОТВОРЕННЯ

- У цій темі важливо відчувати мислення дитини та вибудувати роботу через операції узагальнення та порівняння. Фахівцю необхідно паралельно проводити роботу за цими двома напрямками.
- Наприклад, взяти два варіанти дієслів «летіти» та «йти».
- Спочатку необхідно переконатися, що дитина розуміє різницю між самими діями.
- Потім дитині необхідно запропонувати два варіанти однієї і тієї ж дії, наприклад, "зайшов" і "вийшов". Добре, якщо буде опора у вигляді будиночка. І відразу запропонувати дитині показати ті ж дії на дієсловах «залетів» та «вилетів». Опорою може служити гніздо, яке також асоціюється із будинком.

ПРЕФІКСАЛЬНИЙ СПОСІБ СЛОВОТВОРЕННЯ

- Цілком доречним звернути увагу на загальну частину в словах «зайшов» і «залетів», "вийшов" і "вилетів".
- Коли дитина первинно засвоїла цю різницю на двох дієсловах, можна відпрацьовувати один префікс на різних дієсловах і порівняти між антонімами.
- Після засвоєння двох-трьох пар префіксів їх кількість можна збільшувати.
- Наведемо приклади кількох ланцюжків, які зручні для відпрацювання цієї теми:
- вийшов - підійшов - відійшов - зайшов
- вилетів - підлетів - відлетів - залетів
- вибіг - підбіг - відбіг - забіг
- викотився - підкотився - відкотився - закотився
- зістрибує - перестрибує - застрибує

ПРЕФІКСАЛЬНИЙ СПОСІБ СЛОВОТВОРЕННЯ

- **!** Зверніть увагу, що дієслова можна використовувати **у різних часах**.
- Різниця лише в тому, що зараз дитина повинна говорити під час виконання дії, що набагато складніше, ніж виконати дію, та відповісти питанням: «Що зробив?»
- ✿ Такий вид роботи добре лягає на вид діяльності, як малювання маршрутів.
- Наприклад, ви разом з дитиною малюєте початкову і кінцеву точку, а між ними будь-які предмети. Потім дитина або сама малює доріжку, або йде намальованою вами, промовляючи дію.

ПРЕФІКСАЛЬНИЙ СПОСІБ СЛОВОТВОРЕННЯ

✿ Далі можна розширювати кількість дієслів та ситуацій:

- лий - виливай - доливай - відливай - поливай

- висип - висипай - досипай - відсипай - посипай

- Спробуйте пояснити семантику кожного дієслова, наприклад, з ланцюжка «лий», з врахуванням значення префікса.

ПРЕФІКСАЛЬНИЙ СПОСІБ СЛОВОТВОРЕННЯ

- Відповідь:
- Виливай – дія, яку необхідно виконувати з ємкістю, де вже є вода
- Доливай – лити необхідно туди, де вже є вода
- Відливай – необхідно вилити, але не усе
- Поливай – головна умова – лити на щось

ФОРМИ ПРИКМЕТНИКІВ

- Прикметники можуть поділятися на такі розряди:
 - якісні
 - відносні
 - присвійні
- ✳ Якісні прикметники характеризуються такими пунктами:
 - Вони можуть мати більший або менший ступінь, який може позначатися порівняльним ступенем (смачніше, красивіше, ширше) або поєднанням із прислівниками «дуже», «надто», «надзвичайно».
 - До якісних прикметників можна підібрати антонім (вузький – широкий, красивий – потворний, добрий – злий).

ФОРМИ ПРИКМЕТНИКІВ

- Порівняльний ступінь прикметників.
- ✿ Цю категорію, як правило, у дітей також необхідно формувати. Для початку дитина повинна розуміти семантику пари слів «високий – вище». Для цього починається робота з пасивного засвоєння категоріальної форми: "Подивися, цей будинок низький, а цей високий", потім підставляється ще один будинок: «А це ще вище. Який будинок вищий».
- Спочатку варто підбирати лише ті слова, які утворюються однією формою та характеризують простір: вище, нижче, ширше, далі, ближче.
- Потім підбираються характеристики, що якісно описують людину, тварину або предмет: сильніше, швидше, красивіше, краще, сміливіше і так далі. На цьому етапі варто уникати зовсім абстрактних та складних слів.

ФОРМИ ПРИКМЕТНИКІВ

- Робота проводиться так само, як і з антонімами (фахівець пропонує два предмети). Але спочатку логопед характеризує предмет із найменшими характеристиками, а потім пропонує охарактеризувати предмет з більш вираженими якостями: "Ця стрічка довга, а ця ще" (Дитина продовжує).

✿ Робота над відносними прикметниками - не що інше, як звичне словотворення.

Відносні прикметники позначають постійну ознаку, яка прив'язана до будь-якого іншого предмета. Вони можуть відноситися:

- ▪ до матеріалу (дерев'яний, скляний, лляний)
- ▪ до предмета або особи (дитяча, жіноча, машинна (олія))
- ▪ до місця (лісові, гірські, приміські)
- ▪ до дії (пральний, збиральна, бігова)
- ▪ до абстрактного поняття (науковий, риторичний)
- ▪ до числа (потрійний, подвійний)

ФОРМИ ПРИКМЕТНИКІВ

- Як правило робота з дітьми починається з вивчення відносних прикметників, що позначають матеріал.
- Логопед показує приклад, вчить від іменника з префіксом утворювати прикметник («Ложка з дерева. Вона дерев'яна. А ця - з заліза. Вона яка?»)
- Голосом виділяємо питання, закінчення для чіткого усвідомлення дитини характеристики.

ФОРМИ ПРИКМЕТНИКІВ

- При вивченні присвійних прикметників діти відчують більше складності, навіть при нормі мовленнєвого розвитку.
- Тому вивчення присвійних прикметників рекомендовано не раніше 6 років

ФОРМИ ПРИКМЕТНИКІВ

- Деякі рекомендації:
- Починайте вивчення з деяких частотних тварин, допомагаючи дитині тим самим узагальнити граматичну категорію
- Використовуйте тільки одну родову форму та форму числа, краще обрати чоловічий рід однини:
- лисячий хвіст, вовчий хвіст, ведмежа лапа
- чий хвіст? Лисячий, вовчий, ведмежий
- Далі розширюємо спектр тварин та змінюємо форми

